

prikazi–recenzije

Reviews – Critiques

Ivan Šestak, *Toma Akvinski o sreći i blaženstvu*. Zagreb: Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove, 2018, 126 str.

Autor knjige *Toma Akvinski o sreći i blaženstvu* je p. Ivan Šestak, svećenik iz Družbe Isusove, doktor filozofije, profesor na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Autorova središta istraživanja fundamentalne su teme klasične filozofske nauke o čovjeku, o čemu svjedoči njegova prethodna knjiga *Prilozi filozofiji o čovjeku* te više znanstvenih članaka koje je objavio. Zbog toga je razumljivo što se autor latio upravo teme o sreći jer, kako kaže Aristotel, upravo njoj teže svi ljudi bez izuzetaka. Knjiga je tiskana u Filozofskom nizu Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu 2018. godine. Ima 126 stranica i podijeljena je na sedam dijelova uz uvod i zaključak. Na kraju knjige nalazi se popis literature. Napisana je prvenstveno za studente filozofije i teologije. Na hrvatskom jeziku dosad nismo imali prilike čitati neko djelo o sreći koje nam je donio Toma Akvinski u svojoj *Summa theologiae*. Od pet kvestija iz *Teološke sume*, u kojima Toma govori o blaženstvu, na hrvatskom jeziku mogli smo čitati samo prve dvije kvestije u *Izabranom djelu*, koje je izabrao i preveo Tomo Vereš. Sad smo dobili kompletan uvid u Akvinčev nauk o blaženstvu koji donosi u *Teološkoj sumi*. Tekst prvih dviju kvestija koje je Ivan Šestak koristio u svojoj knjizi preveo je Stjepan Kušar.

Gotovo cjelovita tijela članaka treće, četrte i pete kvestije preveo je sâm autor.

U prvom dijelu knjige naslovljenom *Povijest poimanja sreća do Aurelija Augustina* autor nam pruža okvir za razumijevanje Akvinčeva poimanja sreće. Polazi od predsokratika preko Sokrata i Platona do Aristotela, kojemu je dao veći naglasak. Aristotel naglašava kako sreća, kao djelatno ostvarenje razuma, može postojati u potpuno razvijenoj političkoj zajednici, odnosno polis, koji čine slobodni građani. Nakon toga razdoblja poimanje sreće usredotočuje se na pojedinca. U rimskom vremenu o sreći se govori u neoplatonskom kontekstu, koji naglašava bijeg u onostranost. Sljedeće je razdoblje pojava kršćanstva. Unatoč fascinaciji antičkim shvaćanjem sreće, kršćanski govor o sreći temelji se na osobi Isusa Krista. Na kraju ovoga dijela knjige donosi se prikaz prve kršćanske filozofske obrade sreće kod Augustina. Augustin ustvrđuje kako je zaista blažen onaj tko posjeduje Boga.

Drugi dio knjige naslovljen je *Toma Akvinski i sreća odnosno blaženstvo u S. th. I–II, q. 1–5*. Ovdje autor donosi u sažetom obliku život i djelo Tome Akvinskoga, talijanskoga dominikanca, filozofa, teologa, svetca i crkvenoga učitelja iz 13. stoljeća. Istaknute su sve bitne informacije o Andeoskom Naučitelju. Nadalje Šestak brani filozofiju srednjega vijeka od mnogih predrasuda koje prema njoj postoje. Također se osporava Tomu kao filozofa. Nasuprot tim mišljenjima, autor dokazuje kako je Toma pravi filozof. Akvinac je dobro razlikovao svoja uvjerenja kao teolog i ona kao filozof. Njegov zadatak kao teologa bio je učiniti jasnom objavu, a kao filozofa da pokaže koje bitne istine možemo otkriti svjetlom razuma bez prizivanja na objavu. U tom smislu, autor zaključuje kako je Akvinac kao filozof bio agnostičniji od Aristotela, primjerice u pitanju nastanka svijeta! Potom slijedi kratki prikaz Tominih an-

tropoloških tema, uz koje je usko vezano i pitanje o sreći. Savršena sreća ili blaženstvo sastoje se, prema Akvincu, u gledanju Boga licem u lice, u *visio beatifica*. Akvinčev nauk o sreći nalazi se u prvom dijelu drugoga dijela sume, točnije u prvih pet njegovih pitanja, odnosno kvestija. Na kraju ovoga dijela, Šestak donosi shematski prikaz spomenutoga Tomina teksta, koji je u nastavku knjige izložen po pitanjima iz *Teološke sume*.

Prvo pitanje nosi naslov *O konačnoj čovjekovoj svrsi*. Čovjek se od nerazumnih stvorenja razlikuje po tome što je gospodar svojih čina. A ljudski čini proizlaze iz promišljene volje. To znači da je svaka radnja usmjerena prema nekomu cilju ili nekoj svrsi. Ta svrha se naziva prvotni uzrok ili uzrok svih uzroka. Čudoredno obilježje ljudskih čina ovisi o svrsi. Akvincac pokazuje kako postoji konačna svrha ljudskoga života, a to je Bog. Konačna svrha u tolikoj mjeri zadovolji sve čovjekove težnje da izvan nje ne preostaje ništa drugo što bi bilo poželjno. Kruna prvoga pitanja posljednji je članak u kojem Toma kaže kako za konačnom svrhom teže sva stvorena bića. Razumna bića postižu konačnu svrhu tako da spoznaju i ljube Boga, a ostala stvorenja to postižu tako da dobivaju odraz Božjega bića ako postoje, žive ili čak spoznaju.

Drugo pitanje o kojem autor piše jest *U čemu se sastoji čovjekovo blaženstvo?* Ovdje je Toma pokazao kako nijedno stvoreno dobro, kao i sva stvorena dobra uzeta zajedno, ne mogu ispuniti čovjekovu težnju za srećom. Ne misli se tu samo na materijalna dobra, nego i na ona najuzvišenija duhovna dobra, kao što su vrlina, znanost, obrazovanje i vještine svih vrsta. Jedino Bog čini čovjeka blaženim, odnosno savršeno sretnim.

Što je blaženstvo? naslov je trećega pitanja. Blaženstvo mora biti u djelovanju. Međutim djelovanje osjetilnoga dijela ljudske naravi ne može sudjelovati u

dohvaćanju blaženstva. Za to je kompetentno umsko djelovanje. Toma obično promatra duhovne stvarnosti na planu spekulativne znanosti, a njegovo traženje savršenstva ima vrhunac u kontemplativnoj aktivnosti. Jedan od razloga je taj što kontemplativni život čovjeka stavlja uz bok višim bićima. Čak se i nesavršena sreća u ovom životu sastoji načelno u kontemplaciji. Međutim, savršena sreća ne može se naći u spoznaji stvorenih zbiljnosti zbog njihove nesavršenosti. Čak i kontemplacija anđela ne može čovjeka učiniti blaženim jer su stvorenja koja imaju bitak po participaciji na božanskom te su i istiniti prema participaciji. Jedino se u Bogu bitak poistovjećuje s biti. Zato samo kontemplacija ili gledanje Božje biti može čovjeka učiniti potpuno sretnim ili blaženim.

Četvrto pitanje govori o tome što je potrebno za blaženstvo? Ovdje se razlažu sastavnice blaženstva. Blaženstvo prati i uživanje u dostignutom dobru. Za postignuće sreće, uz razumijevanje, potrebno je i usmjerenost volje da se ona zaista i postigne. U tom pitanju uočava se i Akvinčeva vjernost hilemorfističkoj postavci. Duša je po svojoj naravi usmjerena na tijelo i poslije smrti te će i ono na svoj način sudjelovati u blaženstvu. Iz punine savršenosti koja je u duši prijeći će i na tijelo. Još je jedna sastavnica, koja nije bitna ni nužna za blaženstvo, ali je nadopunjujuća, a to je društvo prijatelja u savršenoj sreći. Prijatelji koji su važni za prolaznu sreću ovoga života, itekako su važni za *visio beatifica*. Toma vjerno slijedi otačku misao koja kaže da se spasenje ne tiče samo pojedinca, nego i zajednice.

U posljednjoj kvestiji pod naslovom *O postignuću blaženstva* Toma zaokružuje svoj sustavni pogled o poimanju blaženstva. Savršena je sreća gledanje božanske biti nakon smrti, *in patria*. Takvu sreću nećemo nikada izgubiti. Čak nam je ni Bog ne može oduzeti, jer u zajedništvu s Njime nemoguće je sagriješiti.

Čovjek postaje blažen jedino Božjim djelovanjem, koje osposobljuje čovjekovu spoznajnu moć da gleda njegovu bit, ali je u tom potrebna i čovjekova suradnja.

U posljednjem dijelu knjige naslovljenom *Zaključni izvodi* autor donosi jedan rezime. Naglašava Tominu misao o nužnosti da se čovjekova težnja za savršenom srećom mora moći ozbiljiti zato što bi jedan prirodni neispunjeni poriv bio proturječnost samoj naravi. Priroda se tako ne ponaša. Također objašnjava kako nas usmjerenost na blaženstvo kao posljedicu blaženoga gledanja (*visio beatifica*) potiče na bolje življenje, daje radost za rad i spremnost na svaku žrtvu. Jednom riječju, sve dobiva svoj smisao. Ivan Šestak djelo završava svojom interpretacijom Anselmova dokaza za Božje postojanje, koja u jednoj rečenici sažima sav Tomin nauk o sreći: "I u tome se nalazi čovjekova savršena sreća ili blaženstvo — ono od čega se ništa više ne može i ne mora željeti!"

Ova knjiga će svakako bit izvrsna pomoć studentima filozofije i teologije. Napisana je jednostavno i jasno poput udžbenika, što je uostalom odlika Tominih djela. Knjiga će napose biti od koristi onima koji će se kao svećenici ili vjeroučitelji posvetiti širenju radosne vijesti, jer jako dobro pokazuje kako se može dati obrazloženje nade koja je u nama na vrlo jasan i jednostavan način, sve uz pomoć zdravoga razuma. A budući da ljudi, kako je u knjizi više puta naglašeno, bez izuzetaka teže sreći, potrebno ih je usmjeriti na ispravan put.

Završavam pregled ove knjige riječima koje je papa Benedikt XVI. poručio mladima u Poljskoj: "Dragi mladi, sreća koju tražite, sreća koju imate pravo kušati ima ime, ima lice Isusa iz Nazareta, prisutnoga u Euharistiji. Jedino On daje puninu života čovječanstvu. Recite, poput Marije svoje *da* Bogu koji vam se želi predati."

Stipe Breko

Ivan Koprek (ur.), *Održivi razvoj, ekologija i poslovna etika*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 2019, 223 str.

Novo izdanje Centra za poslovnu etiku koji djeluje pri Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, zbornik radova pod naslovom *Održivi razvoj, ekologija i poslovna etika* objavljen je krajem prošle 2019. godine u biblioteci *Munus*. Zbornici iz godine u godinu prate program simpozija Centra i donose opširnije tekstove na teme koje su se mogle čuti u usmenim izlaganjima. Radovi kojih su autori iz područja filozofije, teologije, prava, ekonomije, povijesti umjetnosti, a ovaj puta i agronomije, iznose vrlo zanimljive poglede na sveprisutnu temu održivoga razvoja i zaštite okoliša. U zborniku se mogu pronaći raznolika gledišta i vidjeti koje sve teorije održivoga razvoja i ekologije prevladaju kod nas i u svijetu. Navedeni simpozij održan je u prostorijama Fakulteta filozofije i religijskih znanosti 22. veljače 2019. godine, uz sudjelovanje trinaest izlagača.

Zbornik radova na početku donosi uvodne riječi Ivana Kopreka, predstojnika Centra za poslovnu etiku, a prvi je tekst u nizu s naslovom *Održivost u pojmu održivoga razvoja*, autorice Maje Žitinski sa Sveučilišta u Dubrovniku. Profesorica Žitinski u svojem radu govori o etici i održivom razvoju. Kaže da je središnja uloga etike pokazati što je ispravno, te da je u etici uvijek naglasak i na moralnost osobe i na moralnost djela, pa je čovjek slijedom toga i moralni subjekt i moralni objekt. Kada se susretne s problematikom održivoga razvoja, čovjek i dalje ostaje moralni subjekt i moralni objekt, uz napomenu da živa priroda postaje ekskluzivan, ali vrlo ranjiv moralni objekt. Autorica se bavi i neodređenošću pojma održivoga